

Сергій Ковальов

ТРИСТАН ТА ІЗОЛЬДА

П'еса на дві дії
за мотивами староруського рицарського роману "Тристан"

Із білоруської переклала Дзвінка Матіяш

Дійові особи:

Франциск, він же **Тристан**

Франциска, вона ж **Ізольда**

Трагик, він же король **Марк**, **Незнайомий**

Комедіантка, вона ж служниця **Бранжієна**

Ми хочемо збагнути зміст п'єси, в якій самі беремо участь як актори. Але чи можуть актори збагнути зміст п'єси, яку самі грають? Ми ані її автори, ані її режисери, ані навіть глядачі.
Виступаємо на сцені.
Клайв Степлз Льюїс

Людина з комічною зовнішністю не може дозволити собі розкоші виглядати трагічно.
Юкіа Місіма

Пролог

За невеличким столиком сидить Франциск і щось виписує з товстелезної, перекладеної численними закладками книги. Він цілком зосередився на роботі і відчуває від неї справжнє задоволення: гортає в книзі сторінки, креслить та рве папір, промовляє пошепки якісь слова, сміється і знову хапається за ручку.

Франциск (*уголос*). “А Лібрун схопив з коней Тристана й Ланцелота одного однією рукою, а другого другою і поклав їх один на одного перед собою на коня, і поплескав кожного рукою по щелепі, і сказав: “Їдьте з Богом, обидва ви добрі витязі!” (*Регоче*).

З'являється Комедіантка, підходить до Франциска.

Комедіантка (*обережно*). Ти кликав мене, Франциску?

Франциск (*обережно*). Ах, це ти! Сідай, давно тебе чекаю. (*Садовить Комедіантку на своє місце.*) Хочу запропонувати тобі роль у новому спектаклі.

Комедіантка (*без ентузіазму*). Знову водевіль?

Франциск. Комедія. Пам'ятаєш історію Тристана та Ізольди?

Комедіантка (*невпевнено*). Щось пригадую... французьке, здається... і дуже вже жалібно. То до чого тут комедія?

Франциск (*докірливо*). Як щось, то одразу вже й французьке. Не знаємо своєї літератури. (*Бере до рук книгу і натхненно розповідає*). Це – вічний сюжет, моя люба. Так званий “мандрівний”. З'явився у сьомому столітті в кельтських переказах. Опісля ж розійшовся по цілій Європі. У кожного народу була своя версія “Тристана”. Ми візьмемо за основу староруський лицарський роман XVI століття про Тристана та Ізольду.

Комедіантка (*усміхається*). Як ти сказав? Про Тристана та Ізольду?

Франциск. Бач, ти вже смієшся. А питаєш, до чого тут комедія. Ось послухай. (*Знаходить закладку потрібної сторінки і зачитує*). “Подалася я зі своєю господинею з одного королівства до другого, і вона понесла свій цвіт, а я свій, і ми їхали по морю й по суші, але, їдучи по морі, пані

моя свій цвіт утопила, а я свого не утопила, і вона поставила мій цвіт туди, де її цвітові годилось би бути, і за це мене таке зло й спіткало”. (З надією.) Смішно?

Комедіантка (*байдуже*). Ага. Тільки незрозуміло.

Франциск. Значить, згода?

Комедіантка (*підводиться*). А мені що? Комедія так комедія. На трагічні ролі мене все одно ніхто не запрошує. Один режисер сказав мені: “Якщо дати тобі роль Дездемони, то й “Отело” комедією здасться.”

Тим часом підіймається завіса, відкриваючи дві нерухомі постаті на сцені, начебто застигли у часі й просторі: постаті Франциски й Трагіка. Коли Франциск та Комедіантка у сучасному вбранні, то Франциска й Трагік одягнені по-театральному: чи то VII, чи то XVIII століття.

Комедіантка (*здивовано*). Ой, хто це? Вони не з нашого театру.

Франциск. Люба моя, вони не з нашого століття. Ходімо перевдягатися.

Франциск бере Комедіантку за руку і веде за куліси. Франциска і Трагік оживають. Трагік схиляється у поважному поклоні, Франциска походить вздовж сцени і розповідає задум.

Франциска. Цей роман сам проситься на сцену. В ньому є все, чого вимагає справжня трагедія: шляхетні герої, благородні почуття, велична смерть. Я просто бачу перед собою готові сцени, чую репліки акторів. (*Декламує*.) “І король рекл: “Трищан єсть вельми винен, мусить умерети”. І замахнув мечом, якими голову ему стяти; і она прискочивши і заштитила его рукою і рекла: “Пане, не заби Трищана, але заби мене”. І рекл ей король: “Чому ти так милуєш Трищана?” Она рекла: “Большей его милую, ніжлі сама себе, а коли ти его убієш, я хочу себе убіті тим мечом!”

Трагік. Пані Франциско, я в захваті! Я уявляю вас у ролі Ізольди – і бачу, як блищать сльози на очах у глядачів.

Франциска. Як я зраділа, отримавши від пана Уняховського рукопис “Тристана”! Я знала сюжет, але коли прочитала сам роман... Не зробити з нього знаменитої трагедії – згрішити перед Богом і людьми. (*Повчально*). Видовище трагедії очищає душу і просвітлює розум людини.

Трагік (*занепокоєно*). Пані Франциско, ви, звичайно, - істинна королева Ізольда, але чи не занадто старий я для Тристана?

Франциска. Ти – для Тристана? (*Ховає усмішку*). Заспокойся, мій любий друже, тобі я призначаю іншу роль – короля Марка.

Трагік (*ображено*). Я – король Марк? Цей рогносець і боягуз? З нього ж людям посміховисько.

Франциска. А ти сховай роги під королівською короною і зроби так, щоб його боялися і ненавиділи. Чи, може, ти – не найбільший трагік нашого часу?

Трагік (*похмуро*). Я спробую, пані Франциско.

Франциска. Тоді – починаємо. (*Зворушено*). Король Марк веселиться у Корнуельсі, думаючи, що його небіж Тристан давно загинув у Ірландії. А

хоробрий Тристан пливе у цей час на кораблі з Ірландії в Корнуельс і везе з собою по бурхливих хвилях здобуту для короля Марка предивну панну Ізольду... *(Гукає.)* Бран-жі-є-но!..

Франциска і Трагик йдуть зі сцени.

Дія перша Ява перша

На нижній палубі корабля з'являється Бранжієна з тацею в руках. На таці декілька пляшок і кухлі. Корабель хитає, і дівчина робить зусилля, аби донести тацю до столу, нічого не скинувши.

Голос *(чоловічий)*. Бранжієно!

Бранжієна *(глумливо)*. Біжу, пане Тристане!

Голос *(жіночий)*. Бранжієно!

Бранжієна *(насмішкувато)*. Лечу, пані Ізольдо! *(Зіставляє пляшки і кухлі з таці на стіл і переводить дух.)* Ух, як я стомилась. Ні на хвилину залишити не можна: наче діти малі. І нікуди не сховаєшся. Підеш нагору – там Тристан зі своїми проханнями. Спустишся донизу – там пані Ізольда зі своїми клопотами. Хоч бери в море від них кидайся. *(Затримує погляд на одній з посудин.)* Що? Звідки тут взялася ця пляшка? *(Бере пляшку в руки.)* Невже я сама принесла? А щоб її! Справді, зачарована. Як тепер пам'ятаю, дала мені її Ізольдина мати, кажучи: “Візьми, Бранжієно, цю зачаровану пляшку з любовним питвом і перед тим, як король Марк з Ізольдою возляжуть на ложе, даси їм цього питва, спершу королю, потім Ізольді, а решту виллеш на долівку. Напившись, вони так міцно покохають одне одного, що довіки між ними розладу не буде. Коли ж хтось інший нап'ється цього питва, може статись велике лихо”. І як же цій біді не статися, коли щойно стояла ця пляшка на столі, і я її випадково помітила? Піду знову сховаю. Але котрий це вже раз? *(Сміється)*. Ось візьму зараз наллю з неї кухля Тристанові, а потім собі. І покохає мене, служницю Бранжієну, найбільший рицар у Корнуельсі, а мо й у всьому світі. *(Уявляє.)* Ні, боронь мене, Боже, від такого щастя! Бр-р!

Ввалюється Тристан, помічає Бранжієну.

Тристан *(зраділо)*. Бранжієно!

Бранжієна *(ховає руку з пляшкою за спину)*. Що, пане Тристане?

Тристан *(не знає, з чого почати)*. Ти де була? Я тебе скрізь шукав.

Бранжієна. Ходила по вино, пане Тристане. Спека страшенна.

Тристан. І правда, спека. Налий мені кухоль вина.

Бранжієна ставить пляшку з любовним питвом на стіл і бере пляшку з вином. Наливає вина у кухоль і подає Тристанові. На очах враженої дівчини Тристан одним ковтком спорожняє кухля.

Тристан (віддавши порожнього кухля). Бранжієно. (Наближається).

Бранжієна (стомлено). Що, пане Тристане?

Тристан. Давай, га?

Бранжієна (обурено). Знову?

Тристан. Ну один раз, Бранжієночко.

Бранжієна. Ні! Я сказала – ні, пане Тристане. Сьогодні більше не можу. Пропонуйте пані Ізольді.

Тристан. Не хочу я з нею. Вона при цьому вірші читає. А мене від віршів верне. Краще вже сам із собою. (Зітхнувши, виймає з кишені невеличкі шахи, сідає за стіл, і, зсунувши вбік пляшки і кухлі, розставляє фігурки на дошці.)

Бранжієна. Дивуюся я з вашої пристрасті до шахів, пане Тристане. Це хвороба. Причому смертельна.

Тристан. Родинна хвороба. Мій батько, король Меліяд, був кращим гравцем Ельянсу. Дядько король Марк, - кращий гравець у Корнуельсі. (Гоноровито.) А я – перший рицар і шахіст у світі. Правда, є ще гарний рицар і гравець Ланцелот Озерний, але куди йому до мене! (Розставивши фігурки.) То, може, присядеш на хвилю, Бранжієно!

Бранжієна. Так – я пішла! (Тікає).

Тристан (навздогін). А завтра?

Бранжієна (луною). Завтра! (Зникає.)

Тристан зосереджується на грі. За якийсь час заходить Ізольда з невеликою книжечкою в руках. Тристан не відривається від шахів ні під час її появи, ні під час розмови з нею.

Ізольда. Нагорі жахлива спека. І всі мене кинули! Навіть Бранжієна охочіше збавляє час з моряками, аніж служить своїй господині. Тужні думки й передчуття огортають у самотині.

Тристан. Випийте вина, Ізольдо.

Ізольда. Хіба що. Або отрути. (Сумно усміхається. Підходить до столу, бере пляшку, відкорковує, але не наливає у кухоль – задумливо позирає на Тристана.) Бідний рицар Тристан. Знов сам-на-сам з шахами. Я би пограла з тобою, почитала тобі вірші.

Тристан тяжко зітхає.

Ізольда. Але не хочу. Нема настрою.

Тристан зітхає з полегшенням.

Ізольда. Третій день, як ми залишили Ірландію, а здається, минула вічність.

Тристан. Коли вітер не зміниться, то за два дні будемо в Корнуельсі, у палаці короля Марка.

Ізольда. Корнуельс – що за дивна назва... Тристане, розкажи мені про короля Марка.

Тристан. А чого про нього розказувати? Мій дядько.

Ізольда. Я чула, він тебе любить.

Тристан. Я ж не панночка, щоб він мене любив. Ось буде в нього дружина...

Ізольда (*перебиває*). А ще я чула, що він на полюванні вбив свого брата Перлу.

Тристан. Чого не трапиться на полюванні.

Ізольда. Воно й правда. Чого не трапиться на полюванні... у Корнуельсі.

Тристан не відповідає, пересовує одну фігурку, знімає з дошки другу.

Ізольда. Ти не хочеш розмовляти зі мною, Тристане? А мені так тяжко, так самотньо. Ти забрав мене з дому, який був для мене у дитинстві та юності цілим всесвітом, забрав від батьків, які мене любили і яких я любила, й везеш у незнайому країну, до незнайомої мені людини, що мусить стати мені за чоловіка і цю людину я повинна покохати, ні разу не бачивши. І ось ти, що у цьому всьому винен, безтурботно граєш у шахи, а я... я божеволію від страху і невідомості, я... раптом я не зможу покохати його, Тристане? Що мені робити?

Тристан (*роздратований тим, що його відривають від гри*). Налийте мені вина, пані Ізольдо. Я збився, зробив неправильний хід і програв.

Ізольда. Кому?

Тристан (*гоноровито*). Тристанові.

Ізольда відкорковує пляшку, наповнює два кухлі і подає один Тристанові.

Ізольда. Якщо так, то співчуваю тому Тристанові, який програв, і вітаю того Тристана, який виграв.

Тристан (*приймає кухля*). Дякую, королівно.

Тристан та Ізольда спорожняють кухлі, Ізольда – неквапно, а Тристан, як звичайно – за один ковток. Випивши, Тристан з подивом заглядає у порожній кухоль, опісля переводить погляд на Ізольду.

Тристан (*занепокоєно*). Що це ми випили?

Ізольда. Яке дивне вино... (*підносить руку до грудей*.) Як вогнем обпекло серце.

Тристан за прикладом Ізольди підносить руку до серця, але опісля, прислухавшись, опускає нижче – на живіт.

Тристан (*занепокоєно*). Ізольдо! (*Силкується зрозуміти, що з ним*.)

Ізольда. Що, Тристане?

Тристан (*панічно*). Ізольдо, ти тільки не лякайся, але, здається, я тебе кохаю. (*Обмацує себе з ніг до голови*.)

Ізольда. О, Тристане! Я хотіла сказати тобі те саме!

Тристан. Ізольдо! *(Кидається до Ізольди, перекидаючи по дорозі стола і все, що на ньому.)*

Ізольда. Тристане! *(Випускає з рук пляшку.)*

Тристан та Ізольда опиняються в обіймах одне одного. Голубляться. Опісля Ізольда вивільняється з Тристанових обіймів, аби щось сказати Тристанові.

Ізольда. Я кохатиму тебе все життя, тільки тебе, любий.

Тристан. І я тебе так само, люба. Але що скаже дядечко!

Ізольда. Коли мене кохає найбільший рицар у світі, чого мені боятися?

Тристан. Найбільший, але тільки рицар. А він – король. Мій король, Ізольдо.

Ізольда. А я – твоя королева. *(Цілує Тристана).*

Тристан *(цілує Ізольду).* Наше кохання тяжко буде приховати, і вони призведе усіх нас до загибелі.

Ізольда прикладає до Тристанових уст пальчика і не дає йому більше говорити.

Ізольда. Я буду кохати тебе й після смерті. *(Цілує Тристана).*

Тристан та Ізольда голубляться. Прибігає Бранжієна.

Бранжієна. Я тут пляшку забула... *(Бачить, що Тристан з Ізольдою голубляться, помічає порожню пляшку, кинуті кухлі і здогадується, що відбулося.)* Запізнилася... Я ж казала: наче діти малі, ні на хвилину не можна залишити!

Ява друга

В одній із кімнат королівського палацу сидить за невеличким столиком король Марк і грає сам із собою в шахи.

Марк *(зробивши хід).* Ось, здається, і все. Я переміг тебе, Тристане. Тепер тобі не викрутитися. *(Відривається від дошки з шахами.)* Як приємно грати з небіжчиком. Сама смерть стоїть за його плечима і підказує мені, який зробити хід, щоб його перемогти. Вона мусила вибрати одного з нас двох, Тристане. Не ображайся, що вона обрала тебе. Ти завжди подобався жінкам. Перший рицар на турнірах, красень, яких світ не бачив. А хто такий я поруч із тобою? Незграбний, бридкий блазень у королівській короні, здертій з чужої голови. Погодься, Тристане: у смерті не було вибору. Правда, зловмисники шепочуться, що це я послав тебе на смерть, так би мовити, влаштував вам зустріч. *(Усміхається).* Такі чутки не сприяють любові до мене народу і придворних. Але я і не сподіваюся на їхню любов. Досить, щоб вони мене боялися. О, я пам'ятаю, як вони сміялися з мене, коли я жив нахлібником при дворі мого брата Перли! Як

потішалися, коли я одного разу впав із коня, заплутавшись ногою у стремені. Ніхто не поспівчував мені, не кинувся на допомогу, а як мені було боляче! Потім Перла загинув на полюванні, не залишивши по собі спадкоємця, і королем став я. Звісно, почали шептатися, що це я вбив брата, але сміятися перестали – насамперед ті, кому відрубали голови. Так, я привласнив чужу корону і став тираном. Але чи був у мене інший вибір? Або стати тираном, або залишитися блазнем. Світ не хотів полюбити мене, я примусив його мене зненавидіти. І відповів йому взаємністю. Наївний як дитя, я вже святкував перемогу. Я не знав усієї облудності світу. А він знову насміявся з мене, заманив мене у пастку. Він послав мені Тристана, нещасного сироту й вигнанця, якого я прихистив у палаці, забувши про свою роль тирана й деспота. Я пожалів його, а потім полюбив як самого себе. Ні, більше, ніж самого себе. Я дивився на нього і думав: “Ось яким я маю бути, ось яким я мусив народитися”. Я не здогадувався, що це – пастка, насмішка долі. Світ зловив мене у тенета, які сплів з моєї любові до Тристана. Я радів із Тристанових перемог на турнірах над найславнішими рицарями і тішився з його тріумфів у спочивальнях над найвродливішими дамами королівства. Бо це були і мої перемоги, мої тріумфи, бо “він” був “я”, моя вигадка, моя поліпшена, виправлена копія. Я нічого не бачив навколо, нічого не чув, окрім Тристана, окрім себе в образі Тристана. Я думаю, коли б я тоді раптом помер – я помер би щасливою людиною. Божевілля моє досягнуло останньої межі, коли я оголосив Тристана своїм спадкоємцем. Напередодні він подолав у бою Авдрета, і Корнуельс перестав платити данину Ірландії. У палаці затіяли велике свято, у всьому замку, у всьому королівстві! Саме у цей щасливий для корнуельського народу день Бог вирішив вернути мені слух і зір. Сталося це несподівано. Не встиг я проголосити свого наказу, як уже зрозумів увесь жах того, що наробив. Слух мій загострився, і я почув, як одна придворна дама сказала пошепки своєму сусідові за святковим столом: “Коли стара мавпа помре, у нас буде найкращий король у світі”. На що сусід відповів поблажливо: “Хай живе. Ми зробимо Тристана королем, а Марк залишиться при ньому блазнем”. Я роззирнувся навколо себе і зрозумів, що я непотрібний на цьому світі, що я не маю з ним нічого спільного. Щасливий Тристан сидів поруч і приймав вітання як переможець Авдрета і королівський спадкоємець. Він не був мною, а я – ним, я побачив чужу людину. Король Марк не став вродливим рицарем Тристаном, він залишився самим собою: незграбним бридким блазнем у королівській короні. І ось цю корону, єдину мою коштовність, єдину зброю проти жорстокого, холодного світу, я додумався віддати тому, хто і без корони мав у цьому світі все. Відтоді моє життя перетворилося на пекло, і я зненавидів Тристана. Я не міг дарувати ні йому, ні собі того, що колись його любив. Я придумував для нього десятки небезпечних доручень, віддавав накази, які неможливо було виконати. Але мої доручення й накази тільки примножували його подвиги та перемоги, слава його росла і розходилася по світу. Та ось одного разу я покликав його до себе і повідомив, що хочу

одружитися. Треба визнати, він сприйняв новину спокійно. Він не прагнув корони, це я боявся її втратити. Але коли я сказав йому, що хочу одружитися з Ізольдою, дочкою короля Ірландії Ленвіза, Тристан спохмурнів і, певно, дещо збагнув у наших стосунках. Ну звісно! Король Ленвіз – наш найлютіший ворог, на Тристанові – кров його брата, Авдрета. Відправляти Тристана в Ірландію означало відправити його на смерть. Та ще й з таким дорученням! Але він скорився і вирушив у дорогу. Що йому залишалося? Певно, у нього вистачило розуму пошукати притулку в іншому місці. У всякому разі, ніхто більше про нього ніколи не чув, ніхто його більше не бачив. А вчора королівський маг сказав мені, що Тристана нема в живих. Так сповістили зорі, які ніколи не брешуть. Дивно, але я не відчуваю особливої радості. Тільки задоволення. Та ще самотність. З ким я тепер гратиму в шахи? *(Схиляється над дошкою.)* Я переміг тебе, Тристане. Тепер не викрутишся... *(Робить хід.)*

Відчиняються двері, і ввалюється Тристан.

Тристан *(радісно)*. Дядечку!

Марк обертається і бачить Тристана.

Марк. Тристан?

Тристан. Я!

Марк *(здивовано)*. Ти вернувся?

Тристан. Так, дядечку!

Тристан кидається в обійми до короля Марка. Обіймаються, потім Марк відсовує від себе Тристана і оглядає його з ніг до голови.

Марк. Живий, здоровий... А я щойно тебе згадував. Де це, думаю, зараз мій небіж Тристан? З ким же я гратиму в шахи, коли раптом з ним щось трапилося?

Тристан *(потирає руки)*. Шахи! Як я сумував без вас, дядечку! Так тяжко у цьому світі знайти гідного суперника. *(Нахиляється над дошкою.)* Ого, ви загнали його у пастку!

Марк *(про своє)*. Так, і думав, що йому з неї уже не вибратися. Видно, я помилився. *(Вбік.)* Може, зорі й не брешуть, але брешуть маги.

Тристан. Звісно, дядечку! А ось цього ходу ви недогледіли? *(Робить хід.)*

Марк *(сідає за стіл)*. Ти готовий пожертвувати королевою? *(Робить хід.)*

Тристан. А це – щоб у небезпеці опинився король. *(Робить хід.)*

Марк. Неймовірно! Ситуація змінилася і схоже, буде нічия.

Тристан. Так завжди каже наша Бранжієна, коли відчуває, що програє.

Марк *(робить хід)*. Хто каже?

Тристан. Бранжієна, Ізольдіна служниця. *(Думає над наступним ходом.)*

Марк *(відривається від дошки)*. Ти бачив Ізольду? *(Сам до себе.)* Значить, він справді був у Ірландії?

Тристан. Зараз і ви її побачите, дядечку. Я вам її привіз. *(Робить хід.)*

Марк *(схоплюється)*. Привіз? Де ж вона?

Тристан *(махає рукою в бік дверей)*. Там. *(Нетерпляче.)* Ваш хід, дядечку. *(Дивиться на короля.)*

Марк *(гнівно)*. Ти що – ідіот? *(Змітає рукою фігурки з дошки під носом у ошалілого Тристана)*. Залишив королівну під дверима, а сам сів грати у шахи?

Тристан *(опам'ятавшись)*. Вибачте, дядечку. *(з відчуттям провини.)* Ці шахи... Я забув. *(Підводиться.)* Зараз приведу.

Тристан іде по Ізольду. Схвильований король Марк причепурюється: поправляє корону, пригладжує одяг. Він нервує і, щоб це було не так помітно, сідає у крісло. Заходять Тристан та Ізольда, слідом за ними несміливо показується у дверях Бранжієна.

Тристан. Ваша величносте, дозвольте представити вам королівну Ізольду.

Ізольда *(схиляє голову)*. Пане королю!

Тристан підводить Ізольду до короля. Король Марк незграбно встає з крісла, робить декілька кроків назустріч Ізольді, подає їй руку, щоб опісля посадити у крісло.

Марк *(урочисто)*. Королівно, я радий вітати вас у своєму палаці... *(Помічає Ізольдину руку у своїй руці і збивається.)* У вашому палаці, королево... Сподіваюся, він стане вашим домом, а не тюрмою і... *(Вбік, зачарований Ізольдиною красою.)* О, я знову потрапив у пастку!

Вражений король Марк мовчки дивиться на Ізольду. Пауза затягується, і ніхто не знає, що далі робити.

Тристан *(підказує)*. І...

Марк *(опам'ятавшись)*. ... і ви будете щасливі, панно Ізольдо. Яке у вас чарівне ім'я!

Ізольда *(схиляє голову)*. Пане королю!

Марк. Ходімо, я покажу вам ваші володіння.

Король Марк, з повагою тримаючи Ізольду за руку, виводить її з кімнати. Слідом за ними виходять Тристан з Бранжієною.

Бранжієна *(до Тристана)*. А він зовсім не страшний. Тільки смішний.

Тристан *(незадоволено)*. Я міг виграти, а він розкидав фігури!

Бранжієна. Знову ви про свої шахи, пане Тристане!

Ява третя

Опочивальня королеви. Бранжієна готує Ізольду до першої шлюбної ночі. Ізольда бліда і зосереджена на своїх думках.

Бранжієна. Ось ви й королева, моя господине. Тепер ви нікому не підвладні, лише королю.

Ізольда. Досить бути невільницею всього світу.

Бранжієна. Для мене ваші слова, пані, занадто складні, я їх не розумію. Але я знаю, що життя дуже просте: зараз прийде ваш чоловік, ви станете його дружиною, у вас підуть діти... Будете щасливою, пані.

Ізольда. І це – життя? І це – щастя?

Бранжієна. Кожна дівчина мріє мати власний дім, коханого чоловіка...

Ізольда. А коли некоханого? Коли кохаєш іншого?

Бранжієна. Ох, пані Ізольдо, не про те ви думаєте. Ви подумайте ліпше, що скажете королю, коли він довідається...

З'являється Тристан з мечем в руці.

Тристан (*панічно*). Ізольдо, ми пропали! Він про все довідається!

Ізольда. Тристане, коханий мій! (*Кидається Тристанові в обійми*).

Бранжієна. Пане Тристане, а ви що робите в опочивальні у королеви проти шлюбної ночі? Та ще й з мечем! А ну ж з'явиться король?

Тристан. Король пішов віддати якісь нагальні накази, а мене відправив вартувати опочивальню королеви.

Бранжієна. Який же вдалий вибір вартового!

Тристан. Мене це так само насторожило. Він щось підозрює, а вночі переконається у тому, що підозри його слухні. Ми пропали, Ізольдо!

Ізольда (*відривається від Тристана*). Що ж, коли така наша доля. Приймемо смерть з гідністю.

Тристан. Але як прийняти ганьбу? Він – мій король, мій рідний дядько!

Ізольда. Я ганьби не прийму, краще смерть. (*Підходить до ложа і виймає з-під подушки кинджал.*)

Бранжієна. О Боже, ви що, подуріли? Мечі, кинджали, навіщо стільки зброї? Живцем лягаєте в могилу. А задля кого? Задля цього старого дурня? (*Забирає в Ізольди кинджал.*)

Тристан. Навіть дурень знає, як відрізнити дівчину від жінки. А він до того ж мій дядько, отож, не зовсім і дурень.

Бранжієна. Ваша любов до свого дядька зворушує, пане Тристане. Особливо у поєднанні з коханням до його дружини, яку ви позбавили цноти.

Тристан (*обурено*). Бранжієно, як ти смієш?

Бранжієна (*злісно*). Ну тихо! Дайте мені хвилину подумати. (*Відходить у глибину кімнати.*)

Ізольда. Поцілуй мене на прощання, любий.

Тристан та Ізольда цілуються.

Бранжієна. Придумала!

Тристан (*відривається від Ізольди*). Що придумала?

Бранжієна. Придумала, як обманути короля Марка!

Ізольда. Обман, знову обман! (*Затуляє обличчя руками.*)

Тристан. Ну і як?

Бранжієна. Я – дівчина!

Тристан. Ясно, що не хлопець.

Бранжієна. Я невинна дівчина, незаймана!

Тристан (*скептично*). Невже? А якби й так, то що з того?

Бранжієна. Жінку від дівчини відрізнити легко, а Бранжієну від Ізольди?

Тристан (*порівнявши*). Так само легко.

Бранжієна (*ображено*). А якщо в темряві?

Тристан (*подумавши*). У темряві тяжче. Але все одно я нічого не розумію.

Бранжієна. Не розумієте – і не треба. Залишіть нас, пане Тристане, зараз прийде ваш любий дядечко.

Тристан (*прислухається*). І справді, хтось іде. (*Зникає за дверима.*)

Ізольда. Бранжієно, ти не жартуєш?

Бранжієна. А що лишається робити, пані Ізольдо? Та все ж таки він король, не волоцюга якийсь.

Ізольда підходить до Бранжієни і мовчки цілує її в чоло. Бранжієна обіймає Ізольду і щось шепоче їй на вухо. Ізольда всміхається. У дверях з'являється на мить голова Тристана.

Тристан. Король іде! (*Зникає.*)

Бранжієна. Лягайте в ліжко, пані Ізольдо, і робіть все так, як я вам сказала.

Ізольда лягає в ліжко, Бранжієна ховається за ліжко.

Бранжієна (*висунувшись з-за ліжка*). Тільки не забудьте, пані, вернутись, коли король засне.

Ізольда. Дякую тобі, Бранжієно!

Бранжієна ховається. Заходить король Марк.

Марк. Панна Ізольда одна? (*Озирається.*)

Ізольда. Одна. Кому тут ще бути, пане королю?

Марк. Не називай мене “пане королю”, називай просто Марком.

Ізольда. Добре... Марку.

Король нерішуче йде до ліжка. Ізольда схоплюється.

Ізольда. Пане королю!

Марк (*злякано*). Що? (*Зупиняється.*)

Ізольда. Перед тим, як ви вволите свою волю, обіцяйте вволити мою.

Марк. ?..

Ізольда. Є в нас такий звичай в Ірландії: коли великий пан лягає першої ночі з панною, то гасить свічки, аби панна не соромилася.

Марк. Гарний звичай. *(вбік.)* Сам хотів її про це попросити.

Король вертається і гасить свічки, у цей час Бранжієна міняється місцями з Ізольдою.

Марк *(з темряви)*. Панна Ізольда задоволена?

Бранжієна *(з темряви)*. Так, Марку.

Ява четверта

Перед королівською опочивальнею стоїть на варті Тристан. Він нервує і час від часу кидає насторожені погляди на двері опочивальні.

Тристан. Яка довга ніч! Ніколи вона, здається, не скінчиться. Так і буду все життя стояти під дверима опочивальні та стерегти ліжко короля з королевою. Ліжко моєї Ізольди, що спить зараз в обіймах короля Марка... Навіщо дядечко наказав мені стояти тут цілу ніч? Може, знущається? І чого у замковому дворі чекають осідлані коні та озброєні вершники? Невже здогадався? *(Виймає меча з піхов)*. Ех, якби не рицарський кодекс, не присяга королю! Порозкидав би я цих вояків, посадив Ізольду на коня і вирушили б ми з нею мандрувати по світу, шукати пригод та перемог на турнірах. Але ж не можна порушити рицарського слова і зробитися посміховиськом для цілого світу! "Он, - скажуть люди, - волоцюга Тристан, що викрав жінку в рідного дядька, свого короля, і тягається з нею, королевою, по корчмах та лісах, наче з любаскою." Ех, Тристане! У кепську історію ти вплутався.

З опочивальні виходить король Марк. Помічає у руці Тристана меча.

Марк. Тристане! Що трапилось?

Тристан. Га? *(Зрозумівши.)* Та ні, все гаразд, дядечку. *(Ховає меча у піхви.)* А як у вас?

Марк. Ах, привіз ти мені не жінку, а чисте золото. Буду вдячний тобі за неї до кінця днів своїх.

Тристан. Я старався, дядечку.

Марк. Знаю, знаю, небоже. *(Поплескує Тристана по плечі)*.

Тристан. Чи можу я бути вільний?

Марк. На жаль, ні. Доведеться тобі ще послужити мені: ось мушу зараз їхати у замок до барона Бревса.

Тристан *(здивовано)*. Посеред шлюбної ночі?

Марк. Так, на світанку хочу бути там. Справи державної ваги. До мене дійшли чутки про перемовини Бревса з королем Перомонтом. Хочу застигнути барона зненацька і викрити зраду.

Тристан. Що ж, у таких випадках треба діяти сміливо й рішуче. Їдьмо, дядечку. *(Збирається іти разом з королем.)*

Марк. А ти куди зібрався? Ти залишишся тут, у замку, за господаря.

Тристан. Хіба я не поїду з вами?

Марк. Ні. Будеш захищати королеву Ізольду. Знаєш, скільки зараз валандається по світу мандрівних рицарів, охочих до чужих жінок?

Тристан *(опирається долі).* Я би краще з вами волів їхати.

Марк. Не завжди на цьому світі маємо робити те, що хочемо. Бувай, небоженьку!

Тристан. Коли повернетесь, дядечку?

Марк. Завтра ввечері.

Король виходить. Тристан спостерігає за ним у вікно. Чути тупіт копит.

Тристан. Поїхав. Ні про що не здогадався, дядечко. Такий довірливий: залишив злодія стерегти мішок із золотом. І хто цей злодій? Я, благородний Тристан. Ех, Ізольдо, Ізольдо... І навіщо я тебе покохав? Хіба на світі інших панночок немає?.. Але нічого з собою вдіяти не можу. Не можу жити без Ізольди, а вона без мене. *(Прочиняє двері в опочивальню і пошепки кличе.)* Ізольдо!.. Ти спиш?.. Не буду її будити. Нехай буде їй несподіванка: прокинеться, а замість нелюбого чоловіка поруч Тристан.

Тристан зникає в Ізольдиній спальні. Чути обережні, приглушені кроки і перед дверима з'являється король Марк з мечем в одній руці, із свічником в другій.

Марк. Ось і все. Пастка замкнулася. Ти в моїх руках, Тристане. І жоден рицар не дорікне мені твоєю смертю – на моєму боці закон і справедливість. Правда, я сам підштовхнув тебе до зради, але кожен бореться тією зброєю, яку має. Ти – силою і красою. Я – розумом і хитрістю. Ось тільки Ізольда на чиему боці? Її цнота поплутала мені всі карти. Невинна – без вини? Я ледве не відмовився від свого плану і навіть тепер, коли Тристан потрапив у пастку, багато чого не можу збагнути. Але все одно: у вигравші я, у програші – Тристан!

Зникає за дверима опочивальні.

Ява п'ята

До Ізольдиної опочивальні заходить король Марк з мечем в одній руці, зі свічником у другій. Бачить на канапі біля ліжка Тристанові вбрання й меч. Ставить свічника на стіл, бере Тристанового меча, а одіж запихає ногою під ліжко.

Марк *(урочисто).* О, Боже! Що я бачу! Мій небіж Тристан, що був мені замість сина, у ліжку з королевою!

Тристан схоплюється і намагається намацати меча чи хоча б одяг. Жінка, побачивши над собою короля Марка з двома здійнятими мечами, кричить від жаху і ховається за Тристана.

Тристан. Дядечку! Ви ж були поїхали до барона Бревса – зраду викривати!

Марк. Я викрив її у власному ліжку! Я сам вигодував найбільшого зрадника у світі і зараз власною рукою його вб'ю!

Тристан (*кидає у короля подушку*). Дядечку, віддайте меча! Ви не можете вбити беззбройного!

Марк (*відбивається*). Можу!

Тристан (*кидає у короля другу подушку*). Тоді віддайте штани! Ви не можете вбити рідного небожа без штанів!

Марк (*відбивається*). А ти без штанів міг залізти в королевине ліжко?! О, Ізольдо!

Із сусідньої кімнати виходить Ізольда.

Ізольда. Що тут відбувається, панове?

Здивовані Тристан і король Марк остовпіло дивляться на Ізольду, опісля Тристан обертається і підводить з ліжка перелякану Бранжієну.

Тристан

(*разом*). Бранжієна?

Марк

Ізольда. Ти – з Тристаном?

Марк. Нічого не розумію! Тристан – із служницею Бранжієною?

Ізольда (*зневажливо*). У королевиному ліжку?!

Марк. Що це все значить, пані Ізольдо? Може, ви мені поясните?

Ізольда. Краще ви мені, пане королю. Я – свідок, ви – учасник.

Марк. Звідки мені знати! Я вибрався із замку у важливих справах, але вернувся... вернувся, щоб попрощатися з вами.

Ізольда. А я виходила на балкон подивитися, куди це ви, покинувши мене одну серед ночі, вибралися.

Марк (*втрапивши терпець*). Так що ж тут відбулося, га, Тристане? Що робиш ти у королівським ліжку?

Тристан. Шукаю штани, дядечку.

Тристан нарешті намацує під ліжком вбрання і починає одягатися. Бранжієна кидається на коліна перед королем і королевою.

Бранжієна. О, даруйте мені! Я одна у всьому винна! Це я затягнула пана Тристана в ліжко! Я вподобала його з першого погляду, ще вдома, в Ірландії, і опісля жила єдиною мрією: як вволити з ним свою волю.

Тристан з неприхованим подивом дивиться на Бранжієну і слухає, що вона говорить.

Бранжієна. Я довго страждала, боролася з гріховними почуттями, але одного разу не витримала і у всьому призналася панові Тристану. Він, як істинний рицар і кавалер, не міг відмовити дівчині, нехай собі й служниці. Ось чому ми опинилися разом у ліжку.

Марк. Але чому ви опинилися у королівському ліжку?

Бранжієна. Пробачте мені, ваша величність!

Ізольда. Видно, вона уявляла себе з самим королем.

Бранжієна. Даруйте мені, господине!

Марк. О! А ти з ким уявляв себе, Тристане?

Тристан (*скінчивши одягатись*). Я спав, дядечку.

Марк. Ну що ж, історія дуже кумедна...

Ізольда. Брудна!

Марк. І знаючи Тристана, скажу: дуже правдоподібна. Такі подвиги йому не новина.

Ізольда. О, я й не знала про такі подвиги славного рицаря Тристана!

Тристан (*зиркнувши на Ізольду*). Пані Ізольдо! (*Зиркнувши на короля Марка.*) Дядечку! (*Зиркнувши на Бранжієну, яка показує йому на мигах.*) А! (*Махає рукою і відвертається.*)

Марк. Але на цей раз, небоженьку, ти вибрав невдале місце для своїх амурних забав. (*Урочисто*). Ти знеславив королівське ложе. Тому покинь назавжди замок і моє королівство.

Тристан (похмуро). Поверніть меча, дядечку.

Марк. Ти і його знеславив. Здобудеш собі нового.

Тристан мовчки виходить з опочивальні.

Марк. (*Підійшовши до Бранжієни.*) А ти встань, дитя моє, ти не винна. Не ти перша, не ти остання.

Бранжієна. Ваша величність!

Бранжієна цілує руку королю, схоплюється з підлоги і хутенько одягається.

Ізольда (*гнівно*). Пане королю, чому ви розпоряджаєтеся моїми служницями? Хіба вам не досить влади над баронами та рицарями, що ви беретесь піклуватися про покоївок?

Марк (*здивовано*). Пробачте, пані Ізольдо, я думав...

Ізольда. Так ось, дозвольте мені думати самій! І самій вирішувати долю своїх служниць.

Марк. Ваша правда, королево.

Ізольда (*до Бранжієни*). Геть звідси, блуднице!

Бранжієна. Пані Ізольдо!

Ізольда. Розпуснице! Щоб очі мої тебе більше ніколи не бачили!

Бранжієна (*з гіркою усмішкою*). Дякую, господине.

Бранжієна кланяється і залишає опочивальню. Ізольда падає на ліжко, і не ховаючись, заходиться плачем.

Марк (*вражений*). Що з вами, пані Ізольдо? Що значать ваші сльози, королево? (*Вбік.*) Здається, я знову програв.

Вихід перед антрактом

На авансцені з'являються Франциск і Комедіантка, вбрані як Тристан та Бранжієна, але з термосом і горнятками на каву. Сідають скраю сцени, наливають у горнятка каву з термоса, п'ють і неквапно розмовляють.

Комедіантка. Забула бутерброди взяти.

Франциск. Хоч кави вип'ємо, друга дія буде довша.

Комедіантка. Навіщо вона взагалі потрібна? Показали б на одну дію.

Франциск. З таким фіналом?

Комедіантка. Можна подумати, у другій дії фінал буде кращий.

Франциск. Ти не задоволена своєю роллю?

Комедіантка. Та ні, роль нівроку. Майже головна.

Франциск. Ось бачиш!

Комедіантка (*подумавши*). П'єса мені подобається. Хіба це комедія?

Франциск. Тобі не смішно?

Комедіантка. Смішно, але тих, з кого сміються, шкода.

Франциск. Ну, з такою філософією шкода всіх, хто народився на світ. Але ти – не філософ, а комедіантка.

Комедіантка. Нехай сміються з мене: я про це знаю і сама цього хочу. А коли людина не знає, не хоче?

Франциск. Люба моя, а в житті? Хіба людина знає: трагедія її життя, чи комедія? Хіба вона вибирає, за законами якого жанру жити? (*Майже цитує.*) Народившись, ми опиняємось у ситуації, яку не самі вибрали, і живемо за сценарієм, який не самі написали.

Комедіантка (*сміється*). Зате ти – філософ, а не комедіант. Тому в твоєму спектаклі актори і не знають, за законами якого жанру грати.

Франциск (*захищається*). Але зауваж: як тільки я почав говорити серйозно, ти відразу засміялася.

Комедіантка. Бо нічого не зрозуміла. І взагалі, я хочу трохи відпочити перед другою дією. (*Підводиться*). Сподіваюсь, у ній все й з'ясується.

Франциск. Я задоволений і першою дією, але сподіваюся, що друга буде веселіша. (*Підводиться*). Зрештою, це залежить тільки від нас із тобою.

Комедіантка. Хіба тільки від нас?

Ідуть з авансцени.

Антракт

Дія Друга Вихід після Антракту

На авансцені з'являються Франциска і Трагік.

Трагік. Пані Франциско, я вас дуже прошу: звільніть мене від цієї ролі.

Франциска. Ну подумай: як я можу тебе звільнити від ролі, коли вистава ще не закінчилася?

Трагік. То закінчімо її, поки вона сама не закінчилася цілковитим провалом.

Франциска. Що з тобою, друже? Я тебе не пізнаю.

Трагік. Я сам не пізнаю, пані Франциско. Але хто чекав такого розвитку дії? Я знемігся, виснажився і не знаю, що далі робити, як поводитися на сцені.

Франциска. Не здаватися! У першій частині вистави ми з гідністю тримались у найнедоречніших обставинах.

Трагік. Наша гідність у таких обставинах лише збільшує їхню недоречність і викликає сміх. А ми збиралися показувати трагедію.

Франциска. І в цьому є своя трагедія! А ми ще можемо змінити сюжет, переінакшити долі героїв.

Трагік. Від нас нічого не залежить! І від наших героїв так само. Все залежить від обставин, у яких вони опиняються. Ми граємо свої ролі в чужій п'есі, яку не ми придумали.

Франциска. Але спробуймо грати їх так, як ми хочемо, спробуймо бути вільними у нав'язаних нам ситуаціях!

Трагік. І ви думаєте, це можливо? Я втомився, пані Франциско. Я втомився від миготіння епізодів, коли не встигаєш рота відкрити, не встигаєш проявити якісь почуття, як дія скаче далі і починається наступна сцена.

Франциска (*замислено*). Добре, спробуємо сповільнити дію. Відсунемо сюжет на другий план і зосередимось на характерах героїв. Я вірю в успіх нашого задуму.

Трагік. Але коли вони знову почнуть сміятися... Невже вони не розуміють, що дивляться трагедію?

Франциска. Коли багато сміятися, на очах з'являються сльози. Таким робом також можна досягнути трагічного ефекту.

Виходять з авансцени.

Ява шоста

Кімнатка для нічлігу в придорожній корчмі. Відчиняються двері, і Бранжієна заштовхує у кімнату п'яного Тристана. Бранжієна вдягнена у чоловіче вбрання і виконує при Тристанові роль зброєносця.

Тристан (*виривається*). Пусти мене! Не ляжу спати, поки не вб'ю негідника! Де він? Де цей козопас із Кесарії, що називає себе рицарем Блеріжем! Я викликав його на двобій! Куди він подівся, боягуз?

Бранжієна. Досить на сьогодні двобоїв, пане Тристане! Скільки можна? Вранці, не встигли ви з ліжка звестися – двобій з рицарем Дондіелем, що його ви одразу ж поклали в ліжку. По обіді у графа Саграмара – двобій з цим же Саграмаром і, о Боже, вечеря нещасному графові вже не знадобилася.

Тристан. Я переміг їх у чесній бійці! До того ж графа я поважав. Гостинний був господар і лицар гідний.

Бранжієна. Що йому тепер з вашої поваги?

Тристан. А цей нахлібник Блеріж мене образив! Увесь вечір пили разом, і раптом він починає задивлятися на мою панночку!

Бранжієна. Але коли ви сідали пити, вона була його панночкою.

Тристан. Ну й що з того? Вона мене покохала.

Бранжієна. (*зітхає*). Усі панночки, як тільки вас побачать – то вже й кохають. Погодьтеся, пане Тристане, що їхнім господарям це завдає великих клопотів.

Тристан. (*відмахується*). Ай! Я завжди до їхніх послуг. До речі, Бранжієно, ти знаєш, куди поділася та Блеріжева панночка?

Бранжієна. Вона піднялась у кімнату до Блеріжа, щойно ви зламали лаву.

Тристан. Зламав лаву? Нічого не розумію. Йй що, не було де сидіти?

Бранжієна. Та ні, але лаву ви зламали на голові у Блеріжа, і панночка мусила провести його до кімнати, щоб якось допомогти.

Тристан. Шкода. У неї були такі закохані очі. І чарівна усмішка.

Бранжієна. Як ви можете, пане Тристане? Вдень ще плакали, що жити не можете без пані Ізольди, а ввечері спокушаєтеся усмішкою якоїсь самодайки!

Тристан. О Бранжієно, навіщо ти нагадуєш мені про Ізольду! Ти хочеш, щоб я знову заплакав?

Бранжієна (*не слухаючи*). І так щодня! Дивно ви поводитесь як для нещасного закоханого. Безперестанні бійки, море вина, панночки рояться навколо ліжка. Бідна пані Ізольда, якби вона знала, кого покохала!

Тристан (*погрозливо*). Бранжієно!

Бранжієна. О, свята мрійниця! Я би вернула її на грішну землю, якби розповіла...

Тристан. Замовкни! (*Кидається на Бранжієну і стискає її за плечі.*)

Бранжієна. Ай!.. Пустіть пане Тристане, мені болить!

Тристан (*відпускає Бранжієну*). А мені, думаєш, не болить?

Тристан підходить до ліжка, виймає з-під подушки невеличкий Ізольдин портрет. Ставить портретик на столі, сідає на ліжку і починає “сповідатися”. Бранжієна стоїть віддалік і розтирає плечі.

Тристан. Люба Ізольдо, не слухай цієї дурепа. Вона не розуміє, яке страждання – кохати тебе і не мати змоги сповнити бажання. Кохати – і

не бачити, кохати – і не обіймати, кохати – і не мати на це права! *(Грюкає кулаком по столі.)* Ніхто, крім тебе, не зрозуміє, як мені боляче, як мені самотньо. І немає порятунку! Немає спасіння! *(Знову стукає кулаком по столі, від чого стіл аж підскакує.)* О Ізольдо, чи судилося нам знову зустрітись на землі? *(Обхопивши голову руками, схилиється над столом і плаче.)*

Бранжієна підходить до Тристана і сідає поруч з ним на ліжко. Втішає його, гладить по голові як дитинча.

Бранжієна. Ну, заспокойтеся, пане Тристане! Не треба стола ламати, не треба плакати. Краще лягайте спати. Давайте, я допоможу вам роздягнутися. Спочиньте, а завтра зранку викличете на двобій якогось рицаря.

Тристан. Не допоможе, Бранжієно. Колись перемоги втішали, а тепер – ні. Тепер я шукаю тільки смерті.

Бранжієна. Навіщо такому молодому, гарному рицареві думати про смерть? Пожалійте усіх тих панночок, що вас у кожній корчмі кохають. Подумайте краще про них: про закохані очі, чарівні усмішки.

Тристан. І панночки не допоможуть. З кожною з них я намагаюся забути Ізольду, але не виходить. Я обіймаю чергову красуню і уявляю, що обіймаю Ізольду, але прокидаюся обдурений і ще самотніший. Порожнє ліжко наганяє на мене жах. Один я божеволію від грішних споминів і взагалі не можу заснути. *(Схлипує).* Ти залишишся зі мною, Бранжієно?

Бранжієна *(цілує Тристана у щоку).* Хіба я колись залишала вас у самотині, мій пане? Тільки не прокидайтеся обдуреним. Я – служниця Бранжієна, а не королева Ізольда. І не забудьте, ми завтра вирушаємо. *(Вкладає Тристана у ліжко.)*

Тристан. Ти – не служниця, ти – мій друг. А куди ми завтра вирушаємо?

Бранжієна. До короля Артура, на турнір рицарів Круглого Столу. Там вас уже чекає дюжина ображених рицарів і дві дюжини тих, кого ви ще встигнете образити.

Тристан. О, хіба можна забути про найбільший рицарський турнір у світі? Там я нарешті зустрінуся з Ланцелотом Озерним і побачу королеву Жєнібру. Треба виспатись і набратися сил. *(Засинає).*

Бранжієна *(роздягається).* Який сенс не пускати до Тристана розпусних жінок, коли потім доводиться залазити до нього в ліжко самій? *(Мляво потягується).* Побачила би нас зараз королева Ізольда. *(Розсудливо).* Зрештою, у кімнаті одне ліжко, не лягати ж на підлогу. *(Озирається і бачить, що Тристан спить).* Гляньте-но на нього – він уже спить як дитя! А казав, що не може один заснути, що божеволіє у порожньому ліжку. *(Бере гребінь і розчісує перед дзеркалом волосся).* Але найсмішніше, що я йому вірю. Вірю, що щирий і коли плаче, і коли п'є вино, і коли займається розпущою. Я навіть трошечки кохаю його. Але по-своєму, не так, як Ізольда. Бо Ізольда кохає того Тристана, якого собі придумала. А я

знаю його справжнього, земного. І якраз такий він мені подобається... Але хто би знав, як я від нього втомилася! Як я хочу назад у палац!

Відчиняються двері, і в кімнату без стуку заходить закутаний у плащ Незнайомий.

Незнайомий. Я знаю.

Бранжієна (*перелякано*). Ой! Хто ти такий? Що ти робиш вночі у чужій кімнаті? Тристане!

Незнайомий. Не треба його будити. Я від королеви Ізольди!

Бранжієна (*недовіжливо*). Від королеви Ізольди? Мені здається, ти більше схожий на вбивцю, аніж на королівського посланця.

Незнайомий. А мені здається, ти більше схожа на Тристанову коханку, аніж на його зброєносця. Пані Ізольда і не знала, що у Тристана такий вродливий пахолок.

Бранжієна (*згадавши, що роздягнена*). О! (*Закривається руками.*) Чого ти хочеш, кажи хутчіше!

Незнайомий. По-перше, я хочу сказати, що у Тристана добрий смак на панночок.

Бранжієна. Як ти смієш, нахабо!

Незнайомий. По-друге, я маю доручення від твоєї господині, королеви Ізольди...

Бранжієна. Моєї господині?

Незнайомий. По-третє, я не поспішаю і почекаю, поки ти одягнешся, Бранжієно. (*Сідає за стіл і відвертається.*)

Бранжієна. Я бачу, ти мене добре знаєш! (*Одягаючись, непомітно бере зі столу кинджала і ховає за спину.*)

Незнайомий. Так, добре знаю. І знаю, що мандрівне життя з Тристаном стомило тебе, і що ти прагнеш повернутися до палацу.

Бранжієна. Негарно підслуховувати під дверима. (*Поправляє одягу.*)

Незнайомий. Я не підслуховував, я слухав.

Бранжієна. Ух ти, як шляхетно! А розмовляти з панночкою, не назвавшись і сховавши лице під каптуром – шляхетно?

Незнайомий (*дивиться на Бранжієну*). Досить того, що я тебе знаю.

Бранжієна. А мені – не досить. (*Вихоплює кинджал і приставляє до грудей Незнайомого.*) Ну як, тепер я схожа на Тристанового зброєносця?

Незнайомий (*спокійно*). У першому вбранні ти мені більше подобалася.

Бранжієна. Годі жартувати, кажи: хто ти? Інакше я тебе вб'ю.

Незнайомий. Ти справді хочеш знати, хто я? Але тоді тобі тяжко буде мене вбити, Бранжієно. (*Відкидає каптур.*)

Бранжієна. Король Марк! Ваша величність! (*Опускає кинджал, але за мить знову нерішуче підіймає його, правда, тримає на віддалі від короля.*)

Марк (*стомлено всміхається*). Опустити кинджала, Бранжієно, ти вірно служиш своєму господареві. Але його життя ніщо не загрожує. Коли б я хотів убити Тристана – навряд чи прийшов би сюди сам. У мене вистачає для цього воїнів, правда?

Бранжієна, подумавши, відводить кинджала, опісля присідає перед королем і, з пошаною схиливши голову, простягає йому кинджал.

Бранжієна. Даруйте, ваша величність.

Марк забирає кинджала і кладе його на столі. Опісля простягає руку і кладе долоню на голову Бранжієни.

Марк. Дарую. Дарую, коли ти покаєшся і у всьому признаєшся.

Бранжієна *(підводить голову)*. У чому признаюся, ваша величність?

Марк *(поважно)*. У тому, що я сам уже знаю.

Бранжієна. О! *(Зі стогоном падає ниць перед королем.)*

Марк. Тихіше, тихіше. Розбудиш Тристана. *(Допомагає Бранжієні підвестися)*. Вставай. Сідай поруч, заспокойся і розповідай.

Бранжієна *(затуляє обличчя руками)*. Мені соромно, ваша величність! Звідки ви довідалися?

Марк. Ну добре, я скажу тобі. Приїжджала Ізольдина мати, королева Ірландії, і розказала мені про пляшку з чарівним питвом. Подробиці я хотів би довідатися від тебе.

Бранжієна. Уф! *(З полегшенням зітхнувши, відкриває обличчя.)* А я боялася...*(Вбік.)* А я ледве не призналася, що була з ним у ліжку!

Марк. *(насторожено)*. Чого ти боялася?

Бранжієна *(повеселівши)*. Я боялася, що ви ніколи не даруєте мені цієї проклятої пляшки.

Марк. Вина твоя – незмірна, але коли ти виправиш свою помилку...

Бранжієна. А як можна виправити?

Марк. По-перше, все мені докладно розповісти. По-друге... *(Спохопившись)*. Але я тебе слухаю.

Бранжієна. Отож так: дала мені королева Ірландії пляшку з любовним питвом – для вас і для панни Ізольди. І я її старанно від усіх ховала, аж до останнього дня. А в останній день, перед самим прибуттям у Корнуельс, не догледіла, і Тристан з Ізольдою те любовне питво замість вина випили. З тієї пляшки всі біди й почалися. Зачаровані вони, ваша величносте.

Марк. Так я й думав. Одне мені незрозуміло...

Бранжієна. Що, ваша величносте?

Марк. *(замислено)*. Як після всього цього Ізольда цноту зберегла? Першої ночі королева приймала мене дівчиною.

Бранжієна. Так я після того, як побачила в руках панни Ізольди цю прокляту пляшку, ні на хвилину не залишала панни сам-на-сам із Тристаном!

Марк. Добре, я тобі дарую і, можливо, дозволю вернутись у палац.

Бранжієна. *(несміливо)*. А пані Ізольда?

Марк. Що пані Ізольда?

Бранжієна. А пані Ізольда знає про пляшку з любовним питвом?

Марк. Ні. А Тристан?

Бранжієна. І пан Тристан не знає.

Задумуються кожен про своє.

Марк

(разом). Я думаю, що... *(Замовкають.)*

Бранжієна

Бранжієна *(з провинною в голосі).* Пробачте, ваша величносте.

Марк *(незадоволено).* Так ось, я думаю, що їм про це знати не треба.

Бранжієна. Ви правильно думаете, ваша величносте! Коли довідається пані Ізольда – вона вб'є себе з горя, а коли довідається пан Тристан *(озирається)* – ох, коли довідається пан Тристан...

Марк. Він вб'є тебе. І правильно зробить.

Бранжієна. Ваша величність!

Марк. Коли хочеш, аби цього не сталося, то мовчи і слухай мене уважно, не перебиваючи. *(Відгортає полу плаща і знімає з пояса пляшку.)* Оцю пляшку...

Бранжієна. Ха, знайома пляшечка!.. *(Зустрівши гнівний погляд короля Марка.)* Пробачте, ваша величносте.

Марк. Цю пляшку дала мені королева Ірландії і сказала, що коли Тристан з Ізольдою вип'ють з неї, вони перестануть кохати одне одного. *(Дивиться на Бранжієну.)* Що мовчиш? Ти не зрозуміла?

Бранжієна. Я все зрозуміла, ваша величність, але ви заборонили мені говорити. *(Вбік.)* Окрім того, в мене є одне питання, але ліпше я його при собі залишу.

Марк. Складність у тому, що Тристан з Ізольдою повинні випити з пляшки одночасно і не знаючи, що п'ють.

Бранжієна *(вбік, але не досить тихо).* А хто буде знати, що вони п'ють?

Марк *(почувши).* Ти.

Бранжієна *(злякано).* Я?

Марк. Ти наллєш їм питво у кухлі та даси випити.

Бранжієна. А потім?

Марк. Потім Тристан вирушить мандрувати по світі, ми з Ізольдою будемо у злагоді правити королівством, ну, а ти можеш вибрати: або мандрувати з Тристаном, або жити у палаці при Ізольді.

Бранжієна. Тільки не мандрувати! Пожалійте нещасну дівчину, ваша величносте! У мене боки болять від ночівель на мультких похідних ліжках, а в білизні, пробачте, воші водяться. Я не хочу обідати у брудних харчевнях, а митись у холодній річці. Бр-р! А ще ця незручна чоловіча одежа і щоденне гарцювання на коні!

Марк *(встає з-за столу).* Добре, залишишся з нами у палаці.

Бранжієна *(кланяється).* Дякую, ваша величносте! А як Тристан зустрінеться з Ізольдою?

Марк *(втомлено).* Приїде завтра до палацу. Королева хвора, останніми днями рідко встає з ліжка. Тристан перевдягнеться за лікаря, ти станеш його учнем. Мене у палаці не буде.

Бранжієна. *(несміливо).* Лікарі не носять із собою меча...

Марк. Звісно. Ти мені не віриш? Думаю, королівського слова досить, щоб почуватись у безпеці.

Бранжієна. Що ви, ваша величність! Я зовсім не про те. Я подумала, що тяжко буде переконати Тристана перевдягнутись у лікарське вбрання і вирушити до палацу без меча. Він з ним навіть спить, що завдає недосвідченим панночкам певних клопотів.

Марк. Ось лист до Тристана від Ізольди. *(Виймає з кишені скручений пергамент.)* У ньому вона просить свого коханого відвідати її, тяжко хвору...

Бранжієна *(перебиває).* Пані Ізольда дуже хвора?

Марк. ... перевдягнувшись за лікаря. *(Віддає листа Бранжієні.)*

Бранжієна. Листа справді писала Ізольда?

Марк. Так, у великій таємниці. Навіть я про нього нічого не знаю. Ти знову мені не віриш?

Бранжієна. Я просто знаю свою господиню. Не могла пані Ізольда придумати: таємного листа, лікарського вбрання. “Обман, знову обман”, - сказала би вона.

Марк. *(Здивовано).* Вона саме так і сказала. Спочатку. Але потім її переконали та взялися до того ж передати листа Тристанові просто в руки.

Бранжієна *(здивовано).* Хто?

Марк. Одна надійна людина, на ім'я Авдрет, якій вона не приставляла до грудей кинджала, не наказувала показати обличчя. *(Накидає на голову каптура і йде до дверей).* До зустрічі в палаці.

Бранжієна. Ви ж казали, що вас там не буде, пане королю!

Марк. Ах так, правда! *(Відчиняє двері).*

Бранжієна *(біжить навздогін).* А пляшку, ваша величносте, ви забули віддати пляшку з любовним питвом!

Марк *(озирнувшись).* Я не забув. Я віддам її тобі у палаці. *(Виходить.)*

Бранжієна *(злісно).* В якому тебе не буде... А щоб ти здох, ваша величність. *(Стоїть розгублена, посеред кімнати з листом у руках.)* Що ж мені зараз робити? Кому служити? Королю? Королеві? Тристану? Чи самій собі? *(Підходить до ліжка і трясє Тристана.)* Пане Тристане! Пане Тристане, прокиньтесь!

Тристан підхоплюється і хапається за меча.

Тристан. Що сталося? *(Озирається.)* Хіба вже ранок?

Бранжієна. Не можемо ми чекати ранку. Пані Ізольда кличе вас до себе.

Тристан. До палацу короля Марка? Нічого не розумію.

Бранжієна. Ось лист, пане Тристане, прочитайте – і все зрозумієте. Тільки хутчіше.

Бранжієна віддає Тристанові листа. Поки Тристан читає, Бранжієна одягає його.

Тристан (*вголос*). “...як риба без води жити не може, так і я без тебе не можу жити.” Бідна Ізольда! Вона помирає, бо не може без мене. Кохана моя! (*Цілує листа.*) Але що за блазенська вигадка з перевдяганням у лікаря?

Бранжієна. А як інакше ми проберемось у замок і потрапимо до палацу? “Доброго дня, дядечку, це я, ваш небіж Тристан, приїхав провідати свою хвору тітоньку”, - скажете ви королю, так?

Тристан (*поважно*). Перевдягання у лікарське вбрання перечить честі рицаря. Ти, як зброєносець, найбільшого рицаря у світі, повинна це знати.

Бранжієна (*злісно*). А перевдягання коханки у вбрання зброєносця не перечить честі найбільшого рицаря у світі?

Тристан. Ні, бо перевдягаєшся ти, а не я. Опріч того, я чув від Ізольди баладу якогось мандрівного рицаря, зброєносцем в якого була дівчина. Поет це оспівував.

Бранжієна. Я чула від пані Ізольди баладу про мандрівного рицаря, який перевдягнувся у жебрацьке лахміття, аби тільки побачити свою кохану. Погодьтеся, вибравши для вас лікарське вбрання, а не жебрацьке лахміття, пані Ізольда виявила добрий смак. Поети це оспівають.

Тристан. Ти думаєш? Гм, може, й справді. А меч? Лікарі не носять мечів.

Бранжієна. Ви не на війну їдете, а до коханої, пане Тристане.

Тристан. А король Марк? Правда, Ізольда пише, що його не буде завтра у палаці, але...

Бранжієна. Ви не вірите пані Ізольді?

Тристан. Я не вірю королю Марку.

Бранжієна. А мені ви вірите, пане Тристане?

Тристан. Як самому собі, Бранжієночко. (*Обіймає по-дружньому Бранжієну.*)

Бранжієна. Тоді – у палац. По дорозі заїдемо у містечко, вистараємо лікарську одіж і фальшиву бороду.

Тристан. А борода навіщо?

Бранжієна. Що за лікар без бороди? Блазнювати так блазнювати, пане Тристане.

Виходять з кімнати.

Ява сьома

Опочивальня королеви Ізольди. Ізольда сидить на ліжку і читає вголос якийсь рукопис. Непомітно в опочивальню заходить король Марк. Ставши так, щоб Ізольда його не бачила, слухає.

Ізольда (*читає*). “І назавтра Тристан озброївся у зброю й поїхав за рицарем Блеріжем, і наздогнав його на полі й гукнув: “Рицарю, стережися мене!” Блеріж обернувся і взяв щита та списа, й обидва вони були вельми завзяті. Скочили вони один на одного і вдарилися так міцно, що древка списів поламалися, і обидва разом з кінями попадали на землю. І одразу

зірвалися на ноги й стали гасати по полю, неначе леви, наскакуючи одне на одного, як рицарі, що їм нема рівні ні близько, ні далеко. Прибивав Блеріж Тристана, і той відбивався мечем та щитом і падав на коліна під міцними Блеріжевими ударами, а коли Тристан прибивав Блеріжа, той відбивався мечем та щитом і падав на коліна під міцними Блеріжевими ударами. І наприкінці битви Тристан відкинув щита, взяв меча обіруч і навпрямки приступив до Блеріжа і розпростерся той від його могутнього удару по шоломі. Й упав Блеріж на землю і лежав довго, не відаючи, чи день чи ніч надворі. Тоді Тристан змилювався і сказав переможеному рицареві Блеріжеві: “Дарую тобі життя, аби ти їздив та прославляв по всіх усядах королеву Ізольду – мою кохану володарку”. *(Згортає рукопис.)* Як швидко розноситься по світі слава про Тристанові подвиги.

Марк. І про його кохану пані, королеву Ізольду. *(Підходить до ліжка.)*

Ізольда. Пане королю! *(Підводиться з ліжка, щоб привітати короля.)* Я не чула, як ви увійшли.

Марк. *(Забирає в Ізольди рукопис.)* Я, мабуть, оповіщу серед поетів турнір на Тристанову честь, і тому, хто розповість найліпшу небилицю про подвиги мого небожа, накажу замість винагороди залляти в горло розплавленого золота. Так, здається, обходяться королі з поетами у переказах простолюдинів? Ану ж і я прославлюся.

Ізольда. Це буде недобра слава, пане королю.

Марк. А ви, пані королево, чи добру славу принесли своєму мужеві? Читав я, що пишуть про мене поети у віршах про кохання Тристана й Ізольди.

Ізольда *(опустивши очі).* Я знаю, що винна перед вами, пане королю.

Марк. Раніше ви хоч відмовлялися від своєї провини, сумлінно брехали. Тепер байдуже признаєтесь у всьому.

Ізольда. Я втомилася брехати. І я... швидко помру. *(Знесилено опускається на ліжку.)*

Марк *(кричить).* Чому ви, чому він?! *(Опам'ятавшись.)* Пробачте, королево, я вас втомив. *(Допомагає Ізольді зручніше влягтися в ліжку і повертає її рукопис.)* Я зовсім забув, що ви хвора.

Ізольда. Дивно, але мені сьогодні добре, як ніколи. Я прокинулася вранці з відчуттям неймовірної легкості і прозорості, ніби зіткана з повітря і світла. Мені здається, що хвороба покинула мене, бо вже зробила свою справу.

Марк. Сьогодні у нас в палаці якийсь новий лікар, клянеться, що може вас вилікувати. *(Вдивляється в Ізольдине обличчя.)*

Ізольда. Ви його бачили, пане королю?

Марк. Ні. З ним розмовляв наш придворний лікар. Я зустрівся з ним, коли він вас вилікує. А поки що я змушений вас покинути, моя люба. *(Виходить з опочивальні.)*

Ізольда *(схвильовано).* Тристан! Це має бути Тристан! *(Намагається причепуритись).*

В опочивальню зазирає Незнайомий у плащі, з накинутим на голову каптуром.

Незнайомий. Ваша величносте, він прийшов. Він тут, ваша величносте.

Ізольда. Ах, Авдрете, не знаю навіть, як тобі дякувати! Якби не ти... Але клич його, клич, чого ти стоїш!

Незнайомий кланяється і зникає за дверима. За хвилину у спочивальні з'являється Тристан, перевдягнутий за лікаря, за ним слідом – Бранжієна, перевдягнута у лікарського учня, і Незнайомий. Тристан кидається до Ізольди, Бранжієна і Незнайомий залишаються біля дверей.

Тристан. Ізольдо!

Ізольда. Тристане! *(Вдивляється у незнайоме бородате обличчя).* Невже це ти?

Тристан. Я, я, Ізольдо!

Тристан та Ізольда обнімаються. Незнайомий розгортає плаща, знімає з пояса пляшку і віддає Бранжієні.

Незнайомий. На, і хутчіше дай їм випити. Я не можу дивитися, як вони обіймаються.

Бранжієна *(пошепки).* Ви обіцяли, що вас не буде в палаці, ваша величносте! А коли б я знала, що ви прийдете разом з нами у спочивальню...

Незнайомий. Мене нема. Є Авдрет, слуга королевин. Ну, коли вони вже перестануть обійматися! Я не витримаю!

Бранжієна *(злякано).* Ви дали слово, ваша величність!

Тристан *(випустивши Ізольду з обіймів).* Люба, я боюся задушити тебе в обіймах.

Ізольда. Не бійся, любий. Померти у твоїх обіймах – яке щастя!

Тристан та Ізольда голубляться.

Незнайомий. Шкода, що в цій пляшці не отрута.

Бранжієна. Ви впевнені, у цьому, ваша величність?

Незнайомий. А ти перевір.

Тристан. Але я прийшов не для того, щоб ти померла. Я прийшов тебе врятувати. Я – лікар!

Ізольда. Якби не голос, я би тебе не пізнала. Твоя руда борода... *(Сміється як дитя.)*

Тристан *(збентежено).* Дуже страшна? Зараз я зніму її. *(Озирається.)* Твоєму слугі можна довіряти?

Ізольда. Так, це Авдрет. Саме він придумав, як тобі пробратись у палац. *(Дивиться на Бранжієну.)* А твій слуга? Його лице здалось мені знайомим.

Тристан знімає бороду. Незнайомий гречно кланяється (можливо, для того, щоб ще більше сховати обличчя під каптуром плаща). Бранжієна кланяється Ізольді.

Тристан. А це... *(зирнувши на Бранжієну)* це також вірна людина. Але що ми все про слуг, Ізольдо? Хіба для цього ми зустрілися? *(До слуг.)* Геть! *(Цілує Ізольду.)*

Ізольда *(до слуг).* Залиште нас, будь ласка. *(Цілує Тристана.)*

Тристан. Кохана моя!

Ізольда. Любий мій!

Тристан та Ізольда голубляться, не помічаючи більше Бранжієни та Незнайомого.

Незнайомий. Залишити їх самих? Ніколи! *(До Бранжієни.)* Зроби щось!

Бранжієна. Що я можу зробити? Коли я зараз перешкоджу Тристанові, він мене вб'є!

Незнайомий. А коли не перешкодиш, я вб'ю вас обох! *(Скидає з себе плаща і перетворюється на короля Марка.)*

Бранжієна *(у відчай).* О Боже! *(Спритно піднімає плаща і накидає його на короля Марка.)* Придумала, ваша величносте!

Бранжієна виштурхує Незнайомого за двері і зникає слідом за ним, але за мить повертається.

Бранжієна. Пане Тристане! Пане Тристане!

Тристан відривається від Ізольди і кидає гнівний погляд на Бранжієну.

Тристан. Ти ще тут?!

Бранжієна. Тихіше, тихіше, там – король Марк!

Тристан. Він у палаці?

Ізольда. Ми загинули. Рятуйся, Тристане!

Тристан. Зрада! Де мій меч? *(Марно шукає меча).*

Бранжієна. Де ваша борода? Ви забули, що ви – лікар? Заспокойтеся, пане Тристане, і беріться до діла. Я підготую ліки.

Ізольда *(придивляється до Бранжієни).* Який знайомий голос!

Бранжієна виймає з лікарської скриньки пляшку, два кухлики і розливає питво з пляшки у кухлики. Тристан нарешті знаходить і припасовує до обличчя бороду. Ізольда сідає на ліжко і спостерігає за дверима. Двері відчиняються, і показується голова короля Марка.

Марк. Ну, як успіхи?

Ізольда. Ах, пане королю!

Тристан (*поклонившись*). Причини хвороби я з'ясував, ваша величність, зараз дам пані королеві зажити ліків.

Марк. Не забудь, костоправе, спершу зажити їх сам. Такий звичай при королівському дворі.

Бранжієна. Мій господар знає цей звичай, ваша величність. (*Підносить кухлики Тристанові й Ізольді.*) Прошу, пані королево, і вам стане краще.

Ізольда. На жаль, я не вірю в ліки.

Тристан та Ізольда беруть кухлики. Тристан в одну мить спорожняє свого кухля, Ізольда неквапом п'є зі свого. Король Марк при дверях і Бранжієна біля ліжка з хвилюванням спостерігають за ними.

Марк (*пошепки*). Здійснилося!

Випивши питво, Тристан з подивом зазирає у порожній кухоль, опісля дивиться на Ізольду, на Бранжієну і нарешті на короля Марка. На обличчі Тристана з'являється щаслива дитяча усмішка.

Тристан (*радісно*). Дядечку Марку! (*Падає як неживий на підлогу.*)

Ізольда (*перелякано*). Тристане!!!

Бранжієна (*істерично*). Вбивця! Ти отруїв його!

Бранжієна кидається на короля Марка і, вихопивши у нього з-за пояса кинджал, здіймає над головою. Король Марк відбирає у Бранжієни кинджала й відштовхує її від себе так, що вона падає на підлогу поруч з Тристаном. При цьому з голови Бранжієни спадає каптур, вивільняючи хвилі волосся.

Марк. Ти сама отруїла його, дурепо!

Ізольда. Бранжієна! (*Падає як нежива на ліжку.*)

Марк. Ні, цього не може бути! Ізольдо!

Випустивши з рук кинджала, король Марк кидається до Ізольди і намагається її оживити. Бранжієна плаче над Тристаном.

Марк. Це не я, Ізольдо! (*Трясе Ізольду.*) Вернися до мене, це не я! (*Плаче.*) Що я наробив!

Бранжієна. Ти отруїв їх обох, божевільний!

Марк. Ні, це не я. Я тільки віддав тобі пляшку, яку залишила мені Ізольдина мати. Це ти, відьмо, отруїла королеву!

Бранжієна. Божевільний! Божевільний!

Бранжієна спазматично б'ється над Тристаном. Раптом Тристан видає незадоволений стогін і розплющує очі.

Тристан. Бранжієно, перестань мене товкти!

Бранжієна відлітає від Тристана, ніби обпечена.

Бранжієна. Він живий!

Марк. Живий?

Тристан трохи підводиться і оглядається, намагаючись зрозуміти, що відбувається навколо нього. Бранжієна кидається до Тристана, обмацує, обіймає, цілує.

Бранжієна. Пане Тристане! Любий Тристане! Ти живий!

Тристан. А що трапилось? Був двобій? Мене вбито? Нічого не пам'ятаю. *(Обмацує себе і знаходить бороду).* А це що таке? *(Знімає бороду і розглядає її.)*

Марк. Але коли він не отруївся, чому отруїлася Ізольда?

Бранжієна, жвава, як ртуть, підбігає до ліжка і нахиляється над Ізольдою. Доторкається до скроні, бере за руку і переконується, що Ізольда – жива.

Бранжієна. А хто вам сказав, ваша величносте, що королева отруїлася? Вона просто знепритомніла.

Марк. Знепритомніла? *(Обіймає непритомну Ізольду.)* Моя королево!

Бранжієна. Ну звісно, мій королю. *(Пустотливо усміхнувшись, цілує короля і вже летить до Тристана.)* Ви очуняли, мій господарю? *(Цілує Тристана.)*

Тристан. Що, врешті-решт, тут відбулося? *(До короля Марка.)* Може, ви дядечку, мені поясните? І хто ця жінка у вас на колінах? Чому ви назвали її королевою?

Марк. Що? Що ти сказав? Ти не знаєш, хто ця жінка? *(Випускає Ізольду з обіймів, Бранжієна підхоплює її і обережно вкладає в ліжку.)* Повтори ще раз своє питання, небоженьку. *(Король Марк підходить до Тристана, допомагає йому встати з підлоги і садовить за стіл).*

Тристан *(стенаючи плечима).* Я спитав, хто ця жінка і чому ви назвали її королевою. Хіба ви одружилися, дядечку? *(Позіхає).*

Марк *(до Бранжієни).* Він її не пам'ятає. Він забув про неї.

Бранжієна *(до Марка).* Так, і забув про все, що було з нею пов'язане. Питво подіяло. Тристан та Ізольда більше не кохають одне одного.

Марк. Я не хочу, щоб вони навіть познайомилися. Зараз же вибирайтеся з палацу і щоб очі мої вас не бачили!

Бранжієна *(обурено).* І я? Ви ж обіцяли залишити мене в палаці, ваша величносте?

Марк. Ти здійснила замах на життя короля, і тебе тепер чекає смертна кара. До речі....

Бранжієна. Не треба, не треба, ваша величність. Я вже відчула в собі прагнення до мандрівок. Коли вирушати?

Марк. Я сказав: зараз же. Придумай для Тристана яку-небудь важливу причину.

Бранжієна. Мені і придумувати не треба. Ми вирушаємо до короля Артура на найбільший у світі рицарський турнір.

Тристан, якому набридло перешіптування короля Марка з Бранжієною, з усієї сили стукає кулаком по столі, від чого навіть Ізольдине ліжко підскакує над підлогою. Король Марк і Бранжієна перелякано дивляться на Ізольду, але та, як і раніше, лежить непорушно.

Тристан. Чого ви шепочетесь? Я що – смертельно хворий? Чому ви поглядаєте на мене, як на божевільного?

Бранжієна. Пане Тристане, я вам все поясню. Після того, як рицар Блеріж розламав об вашу голову лаву, з вашою пам'яттю...

Тристан *(підводиться з-за столу)*. Що? Де цей хам?

Бранжієна. Він чекає на вас на турнірі рицарів Круглого Столу. Турнір завтра починається, нам треба поспішати.

Тристан. О, я зустрінуся з Ланцелотом Озерним і нарешті побачу королеву Женібру! *(До короля Марка.)* А ви мене відпустите, дядечку?

Марк. Авжеж, небоженьку. *(Поплескує Тристана по плечі)*. Інакше королева Женібра мені не дарує.

Тристан *(до Бранжієни)*. Їдьмо! Ось тільки де мій меч і обладунок?

Бранжієна. Вашого меча, обладунок і вбрання, пане Тристане, забрав рицар Блеріж як трофей!

Тристан. Яка ганьба! *(Хапається за голову)*. Що ж мені робити?

Бранжієна. Та от, ваш дядечко обіцяв подарувати вам нову зброю й обладунок. Правда, ваша величносте?

Марк *(гнівно)*. Що?! *(Скорившись)*. Ах так, правда. Скажіть моєму королівському зброяреві, що я наказав видати моєму небожеві Тристану зброю та обладунок для участі в турнірі рицарів Круглого Столу.

Тристан *(схвильовано)*. Дякую вам, дядечку!

Марк. Бувай, небоженьку!

Тристан з Бранжієною збираються йти до дверей, і тут їх наздоганяють слова Ізольди.

Ізольда. Тристане, не покидай мене самої!

Король Марк і Бранжієна обертаються і остовпіло дивляться на Ізольду. Тристан озирається, але не розуміє, чого від нього хочуть. Ізольда сидить на ліжку і простягає руки до Тристана.

Ізольда. Тристане, милий, візьми мене з собою!

Тристан *(до Бранжієни)*. Я нічого не розумію. Чого хоче ця жінка?

Бранжієна. Вона тужить. *(Пошепки.)* Втікаймо, пане Тристане. *(Виштовхує Тристана з кімнати і, підібравши з підлоги кинутого кинджала, так само зникає за дверима.)*

Ізольда *(відчайдушно)*. Тристане!

Марк *(ошаліло)*. Вона не забула про нього. Вона кохає його як і раніше. Мене обдурили! Вартові, затримати їх! *(Вибігає з кімнати.)*

Ізольда *(плаче)*. Тристане, вернися. Я помру без тебе, Тристане.

Ява восьма

Ніч у саду перед палацом короля Марка. Нерухомі тіні дерев під місячним світлом виразно проєктуються на стіну палацу, але ось з'являються на сцені і дві рухомі людські тіні. З-за дерев показуються Тристан і Бранжієна.

Бранжієна. Здається, нікого немає. Можемо перевести дух. Вони шукають нас у палаці.

Тристан. Або чекають у засідці біля замкової брами.

Бранжієна. Ох, пане Тристане, коли б вам не поталанило відібрати меча у першого ж вояка, ми би не вибралися з палацу.

Тристан. Мені допоміг твій кинджал.

Бранжієна. Подякуємо королю, хай йому грець, це його кинджал.

Тристан. Може, нарешті ти скажеш, чому дядечко хоче мене вбити?

Бранжієна. Занадто довга історія, пане, щоб її зараз розповідати. Досить того, що ви пересвідчилися у його намірах.

Тристан. О, так, він наче знавіснів і кричав воякам: “Вбийте їх! Посічіть цих собак на шматки!” Не був би він моїм дядьком і королем, за такі слова я викликав би його на двобій.

Бранжієна. Не сподівайтесь, що він прийме ваш виклик. Він хутчіше штрикне вас з-за рогу кинджалом. Так що, пане Тристане, берімося думати, як нам вибратись із замку.

Тристан. Я все ж таки хотів би побачити, що робиться біля брами.

Бранжієна. Нам варто змінити вбрання. Всі шукають лікаря та його учня. Якби ми виглядали як двоє коханців-придворних... Невже такої гожої ночі ніхто не вибереться у сад на зустріч?

Тристан. Після того переполоху, який ми зчинили у палаці, на це розраховувати тяжко. Але пошукаємо. Підемо окремо, але будемо триматися неподалік одне від одного. Якби що – зустрічаємося тут.

Тристан і Бранжієна зникають між дерев. Якийсь час у саду перед палацом безлюдно, але ось на сцені знову з'являються дві рухомих тіні. З-за дерев показуються королева Ізольда і Незнайомий, як завжди закутаний у плащ.

Незнайомий. Ваша величносте, ми їх не знайдемо. Певно, вони давно вже вибралися із замку.

Ізольда. Моє серце підказує, що Тристан десь тут.

Незнайомий. Коли так – тільки ваше серце, королево, зможе відшукати

Тристана. Воякам короля Марка це не вдалося. Але чи вистачить вам сил, ваша величність.

Ізольда. Я повинна його побачити, Авдрете. Ми мусимо їх знайти.

Незнайомий. Що ж, спробуймо. Підемо поодинці, але будемо триматися неподалік одне від одного.

Ізольда і Незнайомий зникають в темряві. Знову якийсь час у саду перед палацом безлюдно, потім з'являється Бранжієна у жіночому вбранні.

Бранжієна (*пошепки*). Тристане! Пане Тристане! Ви тут?.. Нема. Вбрання знайшла, а Тристана загубила. Неймовірно. Але зустріла свою приятельку – королевіну служницю. Бідна дівчина злякалася, коли побачила мене з кинджалом у руці. Ніяк не могла поійняти віри, що це я. Смішно, вона прийшла на зустріч, а король злякався. (*Приглушено скрикує.*) А може, його зловив Тристан?

Розмовляючи сама із собою, Бранжієна не помічає, як ззаду підкрадається якась людина. Людина однією рукою хапає Бранжієну за волосся, другою приставляє кинджала до горла.

Бранжієна (*знову скрикує.*) Ай!

Ізольда. Тихо! Кинь кинджала! Так. Не сіпайся, я поки що не збираюся тебе вбивати.

Бранжієна. Хто ти?

Ізольда. Будеш відповідати на мої питання. Де Тристан?

Бранжієна. Не знаю. Ой!

Ізольда. Так де Тристан?

Бранжієна. Я його загубила. Ой!

Ізольда. Останній раз питаю: де Тристан?

Бранжієна. Ой! Повинен прийти сюди.

Ізольда. Ось ти й зрадила свого господаря, дівчино! А я краще згодилась би померти.

Ізольда опускає кинджала і відштовхує від себе Бранжієну. Перелякана Бранжієна падає на землю.

Бранжієна (*піднявши голову*). Пані Ізольда!

Ізольда (*з погордою*). “Бідна дівчина злякалася, коли побачила мене з кинджалом у руці.” А ти не злякалася? Зброєносець найбільшого рицаря на світі! Турніри, гулянки, ночівлі у корчмі і під відкритим небом! Зате під боком у Тристана!

Бранжієна (*опустивши голову*). Не я вибирала свою долю, пані. Ви самі виштовхнули мене геть, після того як я врятувала вас на шлюбному ложі.

Ізольда. О, ти з радістю лягаєш замість мене в ліжко! І до короля Марка, і до Тристана! Розпусна дівка!

Бранжієна. Я не заслужила таких слів, пані. (*Плаче, затуливши лице руками*).

Ізольда. На цьому світі краще народитися служницею, ніж королевою. Тоді ти можеш скакати на коні поруч із своїм коханим, підносити йому страви й вино, дбати про його сон. Тоді тобі не треба сидіти на троні поруч зі своїм нелюбим чоловіком, дбати про честь роду, а вночі заходитися сльозами і кусати лікті з відчаю й безвиході навіть не на самоті, о ні, а знов-таки – при нелюбому чоловікові!

Ізольда підходить до Бранжієни, гладить її по голові. Бранжієна обіймає ноги своєї господині і плаче.

Ізольда. Ну. Заспокойся. Не плач. (*Сідає поруч з Бранжієною*). Мене би хтось втішив.

Бранжієна (*схлипує*). Пані Ізольдо, я вас так люблю!

Ізольда (*сумно*). Дякую. Хоч хтось іще любить бідну Ізольду.

Бранжієна. Пані Ізольдо, вам не треба зустрічатися з Тристаном.

Ізольда (*відсунувшись*). Що? (*Гнівно.*) Хто ти така, щоб...

Бранжієна (*вперто*). Вам не треба зустрічатися з Тристаном, господине. Він вас не кохає.

Ізольда (*опустивши плечі*). Ну дякую за добру пораду. І за твою любов також. Кого ж він кохає? Тебе?

Бранжієна (*сміється*). Що ви, пані Ізольдо! Мене він не кохає і ніколи не кохав. Мені здається, він взагалі нікого не кохав, окрім вас. Але тепер він і вас не кохає, бо не сам він вас кохав... Ой!

Ізольда (*суворо*). Що за дурниці ти верзеш! Я заплуталася у твоїх “кохає не кохає”.

Бранжієна. Я сама заплуталася. (*Прийнявши рішення.*) Гарзд. Пані Ізольдо, чи ви твердо наважилися зустрітися з Тристаном?

Ізольда. Так.

Бранжієна. І щоб я не казала, я не зможу переконати вас відмовитися від зустрічі?

Ізольда. Ніхто не зможе мене в цьому переконати.

Бранжієна. Так я і думала. Тоді я мушу вам дещо сказати, але прошу не переказувати цього Тристанові, пані Ізольдо. Якщо тільки ви його кохаєте.

Ізольда. Я його кохаю. Кажі.

Бранжієна (*зненацька*). А як давно ви його кохаєте, пані Ізольдо?

Ізольда. Тобі не здається, Бранжієно, що це питання – не з тих, які служниці задають королевам?

Бранжієна (*наполегливо*). Як давно ви кохаєте пана Тристана, ваша величносте? Чи давніше, ніж коли ми пливли на кораблі і було душно, і...

Ізольда (*поступається*). Я кохаю Тристана від тієї миті, як вперше його побачила при дворі мого батька, короля Ірландії.

Бранжієна (*сама до себе*). Ось чого я боялася! Ось чого не врахував король Марк!

Ізольда (*кутається*). Мабуть, я замерзну раніше, ніж дослухаю тебе. (*Озирається.*) Де Тристан?

Бранжієна. Пробачте мені, господине. Там. На кораблі, коли ми пливли з Ірландії у Корнуельс, ви з паном Тристаном випадково випили чарівне любовне питво, воно призначалося для вас з королем Марком.

Ізольда. Ми з Тристаном випили любовне питво? Що за вигадки? Звідки воно взялося?

Бранжієна. Його дала мені ваша мати, королева Ірландії, бо турбувалася, аби дочка її була щаслива у шлюбі.

Ізольда. Моя турботлива мати... Що вона подумала, коли, приїхавши у Корнуельс, побачила свою дочку тяжко хвору і дуже нещасливу в шлюбі?

Бранжієна. Подумала, що треба вас рятувати, пані Ізольдо, і передала ще одне чарівне питво, цим разом – від любові.

Ізольда. Кому передала? Навіщо?

Бранжієна. Вашому чоловікові, королю Маркові. Щоб вилікувати вас від кохання до Тристана. Король примусив мене дати вам ці ліки.

Ізольда. О Боже! Хіба від кохання можна вилікувати, дурненька?

Бранжієна *(впевнено)*. Можна. Пан Тристан вилікувався. Він зовсім про вас забув, пані Ізольдо. Навіть імені не пам'ятає.

Ізольда. Значить, він мене ніколи по-справжньому не кохав. *(Підводиться)*. Як просто: випив келих – покохав. Випив другий – забув.

Бранжієна. Але так, як вас тоді, він ніколи нікого не кохав і не покохав. *(Підводиться)*.

Ізольда. Виходить, своїм щастям, я королева Ізольда, зобов'язана тобі, служниці Бранжієні? І нещастям так само? Знаєш, мені здається, тобі треба якомога швидше вибиратись із замку і ніколи тут не показуватися.

Бранжієна *(безтурботно)*. Знаю, моя господине, мені це вже казав король Марк.

Ізольда *(тихо)*. Зрештою, мене ти вже можеш не боятися. *(Помічає Бранжієнину усмішку)*. А з чого це ти радієш?

Бранжієна. Радію? Що ви, моя господине! З якої нагоди мені радіти?

Ізольда *(дивиться на Бранжієну)*. Хочеш, скажу, з якої? Ти боялася, що коли розповіси мені це все, я розплачуся, заб'юся в істериці або знепритомнію, так? Ти забула, дурненька, що я королева?

Бранжієна *(з провинною в голосі)*. Ваша величносте...

Ізольда. Ти забула, що вдома, в Ірландії, я не тільки співала, але ще скакала на коні, полювала на диких звірів і краще за всіх воїнів мого батька стріляла з лука? Ах!..

Похитнувшись, Ізольда падає, але Бранжієна й Тристан, який нарешті вернувся, підхоплюють її.

Бранжієна. Ваша величносте!

Тристан. Що з нею?

Ізольда *(забувшись)*. Тристане...

Тристан *(до Бранжієни)*. Хто це? Вона мене знає?

Бранжієна. А чи ви знаєте її, пане Тристане?

Тристан *(вдивляється в Ізольдине обличчя)*. Здається, це та жінка, яку ми бачили сьогодні в королівській опочивальні.

Бранжієна. Це королева.

Тристан *(байдуже)*. А... Вона так само, як і дядечко, хоче нашої смерті?

Бранжієна. Боюся, що в її стані вже не цікавляться чужими життями й смертями.

Ізольда опритомніла і, зібравши сили, вивільняється з Тристанових і Бранжієниних обіймів.

Ізольда (*владно*). Пустіть мене.

Тристан

(*разом*). Ваша величність. (*Схиляються у поклони.*)

Бранжієна

Ізольда. Ви, певно, не пам'ятаєте мене, рицарю Тристане?

Тристан. Пробачте, ваша величність.

Ізольда. Зрештою, це тепер не має значення. Ви знаєте, що мій чоловік, король Марк, дуже на вас розгнівався і жадає вашої смерті?

Тристан. Знаю, ваша величносте, хоча про причини його гніву не здогадуюся.

Ізольда. Ваше життя у великій небезпеці. Що ви думаєте робити?

Тристан. Думаю пробиватися з боєм через замкову браму. Шансів мало, але іншого виходу немає.

Ізольда. Неправда. Є ще потайний вихід у західній стіні.

Тристан. Ха, коли б я мав ключа від потайних дверей!

Ізольда. Ви його маєте. (*Відгортає плаща, знімає з пояса ключа і віддає Тристанові.*)

Бранжієна. Ми врятовані!

Тристан (*здивовано*). Дякую, ваша величносте, але я не розумію...

Ізольда. Рицарю Тристане, я не бажаю, аби чоловік мій був винен у вашій смерті. Тому даю вам цього ключа і змогу врятуватись. І ще. Ваш зброєносець передбачливо змінив вбрання. Думаю, щоб не проллялася зайва кров, варто перевдягнутись і вам. Скиньте свою лікарську одіж і візьміть мого плаща. (*Скидає і подає Тристанові свого плаща.*)

Тристан. Ваша величність, я не смію. (*Рішуче.*) Я не можу, ваша величносте.

Ізольда. Це не прохання, це наказ королеви.

Тристан приймає плаща і, ставши на одне коліно, з повагою цілує Ізольді руку. Скидає з себе на землю верхню лікарську одежину, каптур. Бранжієна хоче підібрати одяг, але Ізольда не дозволяє цього зробити.

Ізольда (*До Бранжієни*). Залиш. (*До Тристана.*) А де ваша чудова борода, пане рицарю?

Тристан (*здивовано*). Борода? (*Обмацує одяг.*) Мабуть, згубив. Хоча ні, ось вона. (*Кидає бороду на лікарське вбрання.*) Хто б мені пояснив, задля чого був увесь цей карнавал?

Ізольда. Сподіваюся, ваш зброєносець придумає вам цікаву історію. А тепер – бувайте. Назавжди, рицарю Тристане.

Тристан. Ваша величносте! Моя королево! Пані... пробачте, не знаю вашого імені... Я не знаходжу слів...

Ізольда (*похитнувшись, ніби від удару*). Щасливої дороги і... поки я не передумала, рицарю... Тристане.

Тристан кланяється і відходить. Бранжієна так само кланяється і повертається йти слідом за ним.

Ізольда. Бранжієно!

Бранжієна озирається.

Ізольда. Але признайся: тоді, коли ти дарувала нам з Тристаном п'яти ліки від кохання, чи не думала ти передовсім про себе?

Бранжієна *(не дивиться на Ізольду)*. Пані Ізольдо, не довіряйте своєму Авдретові. *(Наздоганяє Тристана)*.

Ізольда. Ах, яка порада! Який подарунок на прощання! На жаль, я запізно його отримала. Тепер мені взагалі не потрібні слуги. *(Одягає на себе Тристанове лікарське вбрання і каптур, чіпляє бороду.)* Ну як, чи схожа я на лікаря? *(Сміється божевільним сміхом.)* А на Тристана? *(Голосом Тристана.)* Ізольдо, люба, де ти? Вернися, Ізольдо, я жити без тебе не могу. Це я, твій коханий Тристан! Ах...

З-за дерева вислизає чорна постать і, підкравшись ззаду, всаджує в Ізольду кинджал. Ізольда падає на землю з кинджалом у спині, каптур спадає з голови, вивільнюючи хвилі волосся.

Марк *(урочисто.)* Нарешті я вбив тебе, Тристане! Здійснилася воля небес. *(Нахилиється над Ізольдою)*. О Боже, що це? *(Виймає кинджала і перевертає Ізольду на спину. Зриває бороду)*. Не може бути! Ізольдо! *(Плаче, схилившись над Ізольдою.)* Моя королево... Моя богине... Це не я вбив тебе... це він, блазень. Він знову мене ошукав, Тристан...ціною твого життя ошукав, Ізольдо!

Епілог

Сонячний ренесансний ранок у середньовічному дубовому лісі. На безлюдній лісовій дорозі з'являються двоє вершників на гарячих, змилених конях. В одному з них – озброєному, закованому в лати лицареві – не тяжко пізнати Тристана, у другому – скромно, але зі смаком одягненому – служницю Бранжієну. Тристан і Бранжієна скачуть у замок Домолот, до короля Артура, на найбільший у світі лицарський турнір.

Бранжієна *(відстає від Тристана)*. Пане Тристане, я за вами не встигаю!

Тристан. Хутчіше, Бранжієно, я не могу через тебе пропустити початок турніру.

Бранжієна. Навіщо поспішати? Славнозвісні лицарі зазвичай спізнюються на турніри.

Тристан. Але не на цей! Сам король Артур склав ритуал відкриття, і щоб його побачити, збираються лицарі, герольди і трубадури з усього світу.

Бранжієна. О, тоді справді треба поспішати! Коли всі ці волюцюги зберуться – у корчмі місць не залишиться. *(Наздоганяє Тристана.)*

Тристан. У корчмі? Ми будемо жити в королівському палаці, Бранжієно! Королева Женібра благородно запросила всіх рицарів до себе в гості.

Бранжієна. Нарешті я помиюся і висплюся як слід! Я так втомилася від безпритульного мандрівного життя! Обідати у брудній харчевні, спати на мульткому похідному ліжку, митися в холодній річці... Що за доля!

Тристан (*бадьоро*). Не нарікай, Бранжієно. Озирнися навколо: який дивовижний ранок, який величний ліс, який гожий рицар скаче поруч з тобою. Радій сонцю, вітрові, пригодам, які чекають нас попереду. Скільки королів, сидячи у своїх багатих чудових палацах, мріють про таке життя, як у нас з тобою, Бранжієно!

Бранжієна. Я охоче помінялася би з ними місцями. (*Підскакує у сідлі.*) Але сумніваюся, що такі дурепи живуть на світі.

Тристан. Сумніваєшся? Ну, а наприклад, ця... Як же її звали? Забув...

Бранжієна. Та я вже радію, пане Тристане. Сонцю, вітру, чому там ще? Тільки не ламайте собі голови.

Тристан. Почекай, як же її звали ту королеву, що мала нелюбого чоловіка і мріяла мандрувати все життя із своїм коханим рицарем? Славнозвісна була історія...

Бранжієна (*виривається наперед*). Наздоганяйте, пане Тристане! Гей!

Тристан. Тпру! (*Осаджує коня.*) Згадав, Бранжієно!

Бранжієна (*озирнувшись*). Що сталося? (*Зупиняється.*)

Тристан. Її звали Ізольда! Ту королеву звали Ізольда!

Бранжієна (*неприємно*). Ну й що?

Тристан (*просвітлено*). Поети склали про неї багато прекрасних віршів. Про неї і цього рицаря, стривай, як же його звали?

Бранжієна. Ви їдете, пане Тристане, чи ні?

Тристан (*вперто*). Я хочу згадати, як звали того рицаря!

Бранжієна (*у відчай*). Ми запізнимося, нас чекають король Артур і королева Женібра!

Тристан (*схвильовано*). Я повинен згадати! З цією легендою пов'язано щось дуже важливе у моєму житті, Бранжієно!

Але на сцені вже немає Бранжієни. Є тільки Комедіантка. Вона злісно відштовхує від себе іграшкового дерев'яного коня і той з грукотом падає на підлогу.

Комедіантка. Перестань блазнювати, Франциску! Ми так не домовлялися. Коли ти скажеш зараз слова – я більше ніколи не буду грати у цьому спектаклі!

Франциск. Але почекай, може вийти дуже кумедний фінал!

Комедіантка. Я на такий фінал не згодна! Я починала у ролі милої субретки і не хочу закінчувати в ролі мерзотниці!

Франциск. Ти помиляєшся, все не так однозначно, не так примітивно. Він повинен згадати, і тоді...

Комедіантка. Ну все, ноги моєї більше не буде на цій сцені. (*Тікає за куліси.*)

Франциск *(стенає плечима)*. Гм, міг вийти кумедний фінал. *(Підхопивши коней, біжить слідом за Комедіанткою.)* Вернися, вернися, я пожартував! Він нічого не згадав! *(Зникає за кулісами)*.

З-за куліс виходять Франциска і Трагик.

Трагик. Пані Франциско! *(Підходить ближче.)* Ну то як, пані Франциско? Чи ви дозволяєте?

Франциска. Що? *(Прийшовши до тями.)* А, ти знову про своє. *(Стомлено.)* Скільки можна? Я ж сказала: ні. Вистава вже закінчилася.

Трагик. Пані Франциско, я не знаходжу слів, щоб висловити захоплення вашою грою у завершальній сцені. Ваш вихід врятував усю трагедію. Але дайте і мені шанс, дозвольте мені поставити останню крапку.

Франциска. Спочатку ти взагалі відмовлявся від ролі, тепер хочеш зіпсувати мені фінал?

Трагик. Прикрасити, пані Франциско! Прикрасити! Ви тільки уявіть, яка ефектна сцена: після бурхливого монологу над тілом убитої королеви він заколює себе кинджалом!

Франциска *(обіймає Трагика)*. Мій друже, вона – занадто ефектна, занадто театральна. У мистецтві важливо зберігати почуття міри.

Трагик. Ну хоч один раз, на одній виставі, пані Франциско! Наприклад, завтра. А потім буду грати, як ви наказали.

Франциска *(твердо)*. Ні разу! Ні завтра, ні післязавтра, ні будь-коли ще. Викинь цю блазеньську думку з голови. *(Іде за куліси.)* Що буде з театром, коли кожен актор почне робити на сцені те, що йому заманеться? *(Озирнувшись.)* Ходімо, вистава закінчилася. *(Зникає за кулісами.)*

Трагик. Закінчилася? *(По-змовницьки підморгнувши глядачам, відгортає плаща і виймає схованого кинджала.)* Хто сказав, що вона закінчилася? *(Декламує)*. “Моя королево... моя богине... Це не я вбив тебе... це він, блазень. Він знову мене ошукав, Тристан... ціною твого життя ошукав, Ізольдо!” А! *(Заколює себе кинджалом і падає гарно, ефектно – по-театральному.)*

Завіса